

MAGYAR KURIR

A' FELSÉGES CSÁSZÁR ÉS APOSTOLI KIRÁLY KE-
GYELMES ENGEDELMÉBŐL.

Indúlt Bétsből, Pénteken, November 5-dik napján, 1813-dik esztendőben.

Austriai Birodalom.

Nagy kegyelemmel uralkodó, és hív alttavalóinak boldogságokra, a' jelenvaló háborús környülállások közt is nagy gondokkal iparkodó Felséges Urunknak fő hadi szállása October 23-ik napján *Gerában* Felső Szakszóniának nem utolsó városában, a' következett napon *Jénában*, azon hólnap 25-ikén *Weimárbau*; 26-ikán *Tannrodéban*, 27-ikén *Klauenben* a' Thuringiai erdőben volt, és a' mint az ide jött tudósításokból értettük, kívánt jó egészségben vagyon. — Melly igen használt légyen az Eő Felségének maga armadájánál való jelenléte az idei táborozásnak közönségesen különösen a' Lipsiai környéken Oct. 16, 18, 19-ik napjain történt verekedések' és a' szövetséges armadáknak örökemlékezetet érdemlő győzedelme világosan bizonyítja.

Eő Csász. és Apostoli Királyi Felsége Gróf *Metternich* Status - Conferentzialis és külső dolgokra ügyelő Minister Eő Excelentziájának, a' múlt October 20-ik napján, következendő igen kegyelmes tulajdon kezével irt levelet küldeni méltóztott:

Kedves Grófom *Metternich!* Azon hivatalnak igen bölts folytatását, mellynek igazgatására én Kigyelmedet hozzá való bizodalomból a' leg nehezebb idő pontban

meghívtam, e' világ sorsát leg jobban meghatározó szempillantatjában, leg szerencsésebb kimenetel fogja megkoronázni. — Ahozképest arra indittatotnak lenni érzem magamat, hogy közönséges bizonyság jelét adjam az én háládatosságomnak, és azon hertzei méltóságot, melly a' Kigyelmed familiájában, az első szülöttség jussán már fenn van, mátol fogva nem tsak Kigyelmedre, hanem a' Kigyelmed mind két nemen lévő maradékira egyenes lineában kiterjesztem. — Ezen rendelés által az atyának példáját, és azokat a' szolgálatokat, mellyeket Kigyelmed nékem és a' Statusnak tett, még a' leg távolabb lévő időbeli maradékai is emlékezetekben tartani, 's őket a' Monarkiának javára hasonló szolgálatra fogja felserkenteni. *Költ Röthben, October 20-ik napján, 1813-ik eszt.*

Ferentz.

Olasz Ország.

Velentzéből írják, hogy Octob. 10-ik napján, az Illyriai tartományoknak generális Gubernátorja az Otrantói herczeg egész familiájával oda érkezett, és hogy Frantzia Országba igyekezzen vissza menni, semmi reménysége nem lévén ahoz, hogy a' Fr. Kormányzék azon országot visszavehesse.

Az Olasz Országi V. Király *Eugenius*

Napoleon, azon holnap 11-ik napján következendő végzést adott ki Gradiskában: Az 1808, 1809, 1810, 1811, és 1812-ik esztendőbeli conscriptusok között 15000 ember állíttassék ki, és fegyverkeztesse fel. Ezen végzésnek végbe vitele után minden azon esztendőkbéli conscriptusok szabadok legyenek a' hádi szolgálattól. Ezen végzésnek 14 napok alatt bé kell tellyesítenni.

Egyszersmind, és azon napon egy hirdetményt tétetett közönségessé a' Vice Király, mellyben a' haza védelmezésére határozatosan serkengeti azon Országnak lakosait. Azon hirdetményt következendőképen rekeszti bé: „*Olasz Ország! Olasz Ország!* Ez a' szent név, melly a' régi világban igen sok tsudákat tett, legyen a' jelen való idő pontban a' mi jelszónk. Ennek a' névnek hallására erőssen verjen a' ti hadszerető ifjaitoknak szívek, és hogy második bástya gyanánt lehessenek hazájoknak, 's hogy az ellenségnek rémülésére lehessenek, nagy számmal gyűljenek ide össze. — Az a' hős, a' ki a' maga nyájáért, familiájáért, és a' maga Országának ditsőségéért, és mástól való nem függéséért hadakozik, mindenkör győzhetetlen marad (Ki tettett az utolsó Lipsiai verekedésben). — Kénte len leszen az ellenség a' mi vidékünkrol eltávozni, 's akkor osztán valósággal azt mondhattuk a' mi Fejedelmünknek: Fel-séges Uram! Méltók voltunk, hogy tölled hazát nyerhessünk; meg érdemlettük mi azt.“

Hogy kevés fogamatja lett ezen Vice Király hirdetményének, abból világosan kitettzik, hogy az ő vezérlése alatt lévő Olasz Országi armada, az Austriai hadi seregek előtt mindenütt hátrál, hogy ha hallyák azoknak nevezeteket, meg rettennek, hogy seregenként állyanak a' győzedelmesek mellé, és hogy azok már az Olasz földön táborozzanak, melly F. T. Mester Báró *Hiller*, a' múlt October 26-ik nap-

ján *Trientben* kiadott következendő hirdetményéből ki tettzik:

„Olasz Országnak népei! Hatvan ezer főből álló armádaival jöttem által az Alpes hegyekenn, 's már most Olasz Ország térföldjén vagyok. Az a' kegyetlen tyrammus, a' ki titeket a' földre nyomott, a' ti ifjaitokat a' távol lévő északon, és Spanyol Országban, igazságtalan ügyért elvesztegette, minden industriákat és kereskedéseket a' földre tapodta, és Olasz Országnak minden természeti javakkal bővölködő mezeit a' nyomorúságnak piatzává tette, elérte a' maga határját. — Azokat a' szoros utakat, mellyek Olasz Országból Austriába visznek, bezártam, az *Isonzo*, *Tagliamento*, *Piave*, és *Brenta* folyóvizeket kútfejeiknél megkerültem, és a' ti hadi vezéreteket úgy öszve szoritottam, hogy ő akármerre fordúllyon, sohol el nem kerüli a' kezemet. — Kevés napok múlva *Verona*, *Mantua*, és *Mayland* is meg szabadúlnak. Európának északi, napkeleti és napnyugoti tartományai a' Statusoknak függetlenségekért minden erejeket, 's ifjaiknak virágjait ide adták, és meg is szabadultak.

„Tudakozzátok meg Austriát, az Orosz Birodalmat, Prussziát, és Spanyol Országot a' Frantzia világ hódoltatójáról? mindenütt holt testeket, hadi foglyókat, sebeesteket, és pusztításnak nyomait, az ellenségnek pedig semmi fegyveres erejét nem fogtok találni. Európának szép déli részét sem kell a' régi jó időnek, jó rendnek, és igazságnak vissza térésén való örömlől ki rekeszteni. Az én kegyelmes Monarkám bizta ezt a' nagy dolgot reám. — Ébredjetek fel Olasz Országnak népei: Jól tudjátok azon ellentállásnak eszközeit, a' mellyeket ellenem hozhat az ellenség, tudjátok, hogy ezek a' legutóbbiak. — Az én zászlóim alatt 30 ezeren állanak, a' kik ezen szent háborúban még nem hadakoztak, és hogy a' többieknek ditsőségekben részesülhessenek, a' kívánság miatt

szinte lángolnak. Az Alpeseken túl újabb hadi seregek formáltak; Olasz Országának sorsa meg van határozódva. — Emlékeztessétek gyermekeiteket arra, hogy a régi ditsőséges haza szülte őket, és hogy leg szebb ditsőség legyen, a leg igazságosabb Monarka alatt, e világ békeségéért, és a népeknek szabadságokért viaskodni.

A tsatározó mezőkről.

A Frantzia armáda, melly a Lipsiai ditsőséges verekedés után nyakra före hátrál, és minden útakon keményen üzettek, October 25-ik napján, délután Erfurt alól is elment, és a Gera folyóvíz bal partjára vonta magát. Most már Erfurt is bé van a szövetséges seregek által zárattatva. October 26-ik napján *Napoleon* Császár a maga testőrző seregével Gothába érkezett. — Cs. K. F. M. Lajt. Gróf *Bubna* ezen város szomszédtságába nyomult. — F. Marsal *Blücher*nek fő hadi szállása October 25-ik napján már *Langensalzában* volt; a Svécziái Korona Hertzeg, a ki *Querfurt* felé marsirozott, *Nordhansenbe* szándékozik menni.

~~~~~

Az ellenségnek hátrálásáról következő hivatal szerint való tudósítás adattatott ki a szövetséges armáda fő hadi szállásáról *Ellebenből*, Frankfurthoz délre 3 óra messzeségre fekvő helységből, Octob. 26-ik napján: a Lipsia mellett történt ditsőséges verekedés, azon városnak elfoglalása, és az ellenséges armáda nagy részének eltöröltetése után, Octob. 19-ik napján, annak üldöztetése végett, a szövetséges hadi seregek kiindultak. Octob. 20-ikán a F. Marsal *Blücher* armádája *Merseburgba* marsirozott, a Gr. *Gyalay* F. T. Mesteré *Naumburgba*. Az országos útból ki szorítottván az ellenség, a mellseleg va-

ló rossz utakon kellett annak hátrálni, és hogy annál nyugodalmasabban hátrálhasson, a Neu-Köseni tetőkre számos arriere gardát, az az, hátul menő sereget állított ki, és a Köseni hidat sokszor tüzesen megtámadta, s egynéhány szempillantatra el is foglalta, mindazáltal, minekutánna F. T. Mester Gróf *Gyalay* Gr. *Salins* Generált, a *Lajos* Cs. K. Fő Hertzeg gyalog regimentjének egy brigadájával segítségekre küldötte volna; a nevezett híd mingyárt vissza vétetődött, és az ellenség a maga posztjába vissza nyomattatott.

Generál Gr. *Salis*, Neu-Kösen mellett az egész nap ditséretes alhatatossággal védelmezte magát az ellenség minden erőlködései ellen, egynéhány száz embert elfogott közzülök, és sok kárt tett nékiek. Ezen alkalmatossággal nagyon meg különböztette magát a 7-ik vadász batallionnak Oberstere Baró *Weyder*. — Estéli 10 órakor a Neu-Köseni tetőket el hagyta az ellenség, s tovább folytatta hátrálását.

A F. Marsal *Blücher* armádájának előserege, Octob. 21-ik napján, *Freyburg* mellett igen hevesen, de magára nézve ditsőségesen verekedett az ellenséggel, a midőn sok embert ejtett közzülök fogságra, és néhány ágyút is nyert tőlök. — A szövetséges armáda rész szerint *Eisenberg*, rész szerint *Naumburg* alá érkezett. Oct. 22-ik napján F. M. Lajt. Gróf *Bubna*, a ki a szövetséges armádának avantgardéját az az, elő seregét kommandirozta, Weimárba jutott, a ki ellen egynéhány ezer embert küldött ugyan az ellenség, mindazáltal azokat a Kozákok Hettmannja vagy Fő Vezérek Gróf *Platow*, és F. M. Lajt. Gróf *Bubna* azon városból kiverték, és egy óránál tovább üzték. Auerstadt mellett ugyan igen rossz lévén az út, időt nyerni kívánt az ellenség, de végét el nem érte, mivel F. T. Mester Gr. *Gyalay* ott is megtámadta és meg verte őket, s 400 embert elfogott közzülök, azok közt egy

Obristlajtnantot is, a' Neufchateli hertzegnek Adjutánsát.

October 25-ikén, dél után *Erfurtot* is oda hagyta az ellenség, és a' Gera folyóvíz bal partyára vonta magát. — A' következő napon *Napoleon* Császár testőrző seregeivel együtt Gothába érkezett, 's ott egynéhány ezer embert hagyott őrizetbe. A' Svétziai Korona hertzeg ármadája egyenesen *Nordhausen* felé marsirozott. A' Gr. *Platow* és *Mensdorf* Oberster portázó seregei mindenütt nyomba űzik az ellenséget, és igen sok kárt tesznek annak. A' földnépe is, melly a' Frantziák által indított háboru alatt tsak nem minden véres veréjtekkel keresett vagyonától megfosztott, nagy ellenségévé lönn az ellenségnek, nem tsak gyűlöli, hanem a' hol alkalmatosságot talál, magát meg bosszúllyá, és szívének tellyességéből örvendez a' Frantziákon esett gyalázon és veszedelmen; ellenben a' szövetséges seregeket mindenütt úgy nézik mint az Isten angyalit, örömet táplállyák, jó szívvel fogadják, 's utolsó falatjokat is oda nyújtják nékiek. — Ha megfontoljuk azokat a' sok sattsoltásokat, mellyeket a' Német Országi népek, egynéhány esztendőktől fogva szenvedtek, tsudálni nem lehet, hogy annyira elidegenettek a' Frantzia nemzettől. — A' Rénusi szövetségben volt tartományok tsak nem egészen elpusztultak, három vagy négy esztendőből fogva szüntelen segítő seregeket tartoztak kiállítani, a' sok terhes requisitiók miatt sok familiák kolduló botra jutottak, mint p. o. nem régiben annyi zabolót kívántak a' Schwarzenburgi Hertzegség-

től, melly két esztendőbeli terméseket felül haladta. Ez az oka, hogy a' Rénus Szövetségbeli Fejedelmek, most jó alkalmatosságok lévén a' Frantzia járomnak lerázására, egymás után *Napoleont* elhagyják, a' Szövetséges Fejedelmek mellé állanak, 's nagy nyughatatlansággal várják előbbi bóldog állapotba leendő visszahelyeztetéseket. — A' Würtzburgi nagy hertzeg példáját követték a' Hesszen-Darmstadti, Szakszen-Weimári, és több Rénus Szövetségbeli Fejedelmek is. — A' Würzburgi erősség a' múlt October 27-ik napján capitulatio mellett feladatott az azt ostromló szövetséges hadi seregeknek, a' benn volt Fr. őrizet hadi fogságra vitetett, a' tisztek magok arra való lekötelezésekkel, hogy két esztendeig senkinek nem szolgáljanak, hazájokba vissza bocsátattak.

Elegyes Jegyzések.

A' *Journal de l' Empire* nevű Frantzia újság levelek nagyon bosszonkodnak a' Svécziai Korona hertzegre, őtet hazája árulónak, nemzete ellenségének 's töhh eféléknek nevezik.

Weszfália országban 600 személyek fogattattak el olyanok, a' kik a' Német Országi Constitutziónak nagy barátjai voltak, és annak ügyét nagyon védelmezték mind beszédjekben, mind irások által, és a' miatt mindnyájokat törvény szék eleibe idéztette a' Király.

A' belső Austriai Cs. K. ármada egész Illyriát vissza vette, Triest városát is elfoglalta, hanem annak kastélyát még most is keményen védelmezi az ellenség.

A' Bétsi Cursus Nov. 3-ik napján: — 100 Forint Conventzióspénz, 163 $\frac{7}{8}$ Forint Váltótzédulában. — Egy Császár, arany 7 forint 47 $\frac{1}{2}$ kr. — Egy Hollandus arany 7 forint és 52 kr.

Honnyi Levelek, Tudósítások, és Egyebek.

Nro. 23.

A' Magyar Kurir 37-dik darabjához.

Magyar Ország.

Sopronyból Oct. 24-ik napján. Meltóságos Gróf Tolnai Festetics György Eő Excellentziája, a' Tudományoknak 's Tudósoknak nagy Mecenása, Rummy Károly György Urat, a' Sopronyi Evangel. Gymnasiumnak a' Philosophia és Historia igen érdemes Professorát, a' Készthelyi Geogikonában, Mezei Gazdaság Professorának, ezer forint fizetéssel, mellyhez még szabad kvártély, egy kert, és 10 öl fa járúl, meghívta, a' ki is ezt a' betses hívatalt el fogadta.

Rummy Professor Úr, a' gazdaságot illető tudományokban illy tizimű munkája: *Populäres Lehrbuch der Oeconomie für den Oesterreichischen Kaiserstaat*, és külömkülömb féle gazdaságot tárgyazó értekezései által, már eddig is eméretes a' tudós közönség előtt.

Tudományos dolgokat illető Tudósítás.

Az alól írt alázatosan jelenti a' nagy érdemű Publicumnak, hogy egy ily titulusú munkája vagyon éppen sajtó alatt: *A' Föld Mathematica leírása a' Világ alkotmányával együtt*. Az egész könyv foglalata rövideden ez: A' bévezetésben szó vagyon a' Geographiáról 's annak elosztásáról közönségesen; továbbá a' földabroszokról, azoknak külömböző nemeiről, oskolai Átlásról, ég 's föld mesterséggel készített golyóbisairól, Sphaera armillarisról s. a. t. §. 1 — 8.

Maga a' könyv négy Szakaszokra oszlik. — Az első Szakasz tanít a' föld külső formájáról; az ég és föld golyóbisain gon-

dolt pontokról, líneákról és karikákról; úgymint a' pólusokról, föld 's világ tengelyeiről, Zenitről, Nadirról, és rendel a' hat nagyobb, és négy kisebb karikákról, és az úgy nevezett Parallelákról; és az ezen karikák által meghatározott külömböző föld Övekről, Éghajlatiról vagy Climákról; mint szintén a' föld golyóbisá' külömböző fekvéséről, és lakosinak matematikai elnevezéséről s. a. t. §. 1 — 57.

A' második Szakasz tanít a' Mathematicusoknál és Geographusoknál szokásban lévő kisebb 's nagyobb mértékekről, és azoknak külömböző nemeiről, úgymint: a' Lábokról vagy Lábnyomokról, nevezetesen a' Párisi és Rajnai Lábokról, hüvelykekről vagy tzolokról s. a. t. klasterekéről vagy Orgiákról, nagy ölekről, Perficarol vagy rúdról; Geometriai Lábokról, Decempedákról, Catena metatoriáról; Geometriai Lépésről vagy kis ölről, Passusról. A' külömbkülömb mértföldekről, különösen az úgy nevezett Geographusi mértföldről. Továbbá a' föld külső formájának bizonyosan való megtudására, az Aequatornál 's Polusoknál, és sok egyéb helyeken tett nevezetes mérésekről; mint szintén azon okokról is, a' mellyek erre alkalmatosságot szolgáltatnak, és ezen méréseknek resultatumáról s. a. t. A' Földátmérőjéről, kerületének, felső színének, és egész testének nagyságáról, 's annak megtudása módjáról. §. 58 — 74.

A' Harmadik Szakasz tanít a' Földről, más égi testekkel való egybe köttetésben, és öt részből áll, mellyek közzül az első Rész vagyon az égi testekről közönségesen. Az álló és bújdosó tsillagokról. A' világ három nevezetes Systemáiról. Az

égi testeknek közönséges vagy tettző, és saját vagy valóságos mozdulásáról, és némelyeknek az ő tengelyeik körül való megfordulásáról. Nevezetesen ez, a' földről megmutattatik, mint szintén annak esztendei mozdulása is. Egyszersmind a' Copernicanum Systema ellen formált nehézségek megtzáfoltatnak, és elháríttatnak.

— A' *második Részben* elő adatnak a' napnak és Planétáknak messzeségeknak és nagyságoknak megtudása módja, azoknak messzeségekkel és nagyságokkal. — A' *harmadik Rész* rendel tanít, és egyenként a' napról és planétákról. Nevezetesen a' napról. Mitsoda a' nap? hogy okozza a' világosságot és melegséget? *Neuton, Euler, Bóde, és Herschel* vélekedései. Mellyik ma közönségesebb. *Maira, Büffon, és Aspin* vélekedései a' melegről. A' napban lévő motskokról s a t. a' Planéták tekintetéről. Hogy azok homályos testek, a' Nap körül forognak, golyóbisok, száraz tartományokból folyó vizekből, hegyekből, völgyekből állanak, lakosaik vagynak s. a. t. Merkuriusról, Vénusról, Mársrol, Céresről, Pallásról, Júnóról, Vestáról, Jupiterről, Saturnusról, és Uranusról. A' hóldról különösebben, annak phasisairól, a' nap és hóldbéli fogyatkozásokról. A' földről mint Planétáról. — A' *negyedik Rész* tanít a' Planétáknak a' nap körül való forgásáról. Miért forognak azok a' nap körül? hogy nem fáradnak el? mi tartya a' napot az égnek megmérhetetlen üregébe? s a t. *Neuton* és *Euler* állítása. Az üstökös tsillagokról, astrologiáról s a t. — Az *ötödik Rész* elő adja az ég és föld mesterséggel készített golyóbisait közönségesen, különösen pedig a' föld golyóbisán és földabroszokon 14 feltett kérdések vagy problémák meg fejtetnek. §. 75 — 134.

A' *Negyedik* és utolsó Szakasz tanít az álló tsillagokról, és tsillagzatokról, és három részre oszlik. Az első tanít az álló tsillagok iszonyú sokaságáról, véghetetlen

messzeségéről, és meg mutattatik, hogy azok még annyi napok, mellyek körül mint a' mi napunk körül Planéták forognak. A' Táj Útról, Ködös Tsillagokról, Világhatáráról. s a t. A' második Rész tanít a' Tsillagzatokról, azoknak eredetéről; a' régibb és újabb időkben formált tsillagzatokról, azoknak számáról, az azokban lévő tsillagok el osztásáról és számáról a' *Hevélius* laistroma szerént, és végezetre a' Zodiacus 12 tsillagzati, a' déli részen lévő és mi tőlünk látható 15 Tsillagzatokkal, és az ég északi fél golyóbisán lévő 33 Tsillagzatokkal együtt, következésképen minden tőlünk látható tsillagzatok, rendel egymás után, azoknak egymás eránt való helyeikre, állásaikra nézve, a' bének lévő négy első nagyságú tsillagoknak számával leíratatnak; úgy pedig, hogy minden első nagyságú tsillagoknak, sok második, harmadik, és negyedik nagyságúaknak is saját nevek meg említettnek. A' harmadik Részben az ég mesterséges golyóbisán, 12 feltett kérdések meg fejtetnek §. 134 — 151.

A' Munka szép fehér Median papirosra nyomtattatik; kéz írásban, jó tömötten 26 árkus. Hozzá járúlnak 4 Réz táblákra metzett figurák, mellyek közül a' két első táblán 40 Mathematica figurák; a' harmadikon az Északi fél golyóbison lévő tsillagzatok, a' Zodiacus tsillagzatinak észak felől eső részével; a' negyedik a' déli fél golyóbison lévő tsillagzatok, a' Zodiacus tsillagzatinak másik részével adattatnak elő, író papiroson, szépen, színekkel megkülömböztetve.

Ez a' könyv közönséges rendelésből az oskolák számára, s nevezetessen a' Szerző tzélya szerént, a' kisebb oskolákbéli Tanítók, és felsőbb Classisbeli Tanulók számára irattatott. Innen nem azzal a' szárazsággal vagy on írva, a' mellyel irattatnak többnire az olly kézi könyvek, a' mellyekre magok a' Szerzők szoktak magyarázatokat tartani; a' kik hát igen sokat

hagynak az élő szóval való előadásra; hanem úgy, hogy ez, minden más könyvek és magyarázók segítségével nélkül is könnyen és magában megérthető. Még ennek természetesen leg soványabb része is, a' melly t. i. az Égen és Földön gondolt pontokról, líneákról, és karikákról tanít, a' szerént, a' mint azok, a' föld forgása és a' napnak tettő járása szerént meg határozatnak, úgy vagyon előadva, hogy azok mint egy a' látásbeli érző tehetség alá vettetnek, és tapasztalhatókká tételnek; és azoknak az idő felosztására, tengeri hajókázásra, föld abroszok készítésére, 's több e'félésre nézve az ő nagy hasznokra való figyelmeztetése által intéréssánsa, kellemetessé tételnek. A' több részek a' tanulni szeretőkre és effélékben gyönyörködőkre nézve, már magokban is ingerlők. A' tőlünk látható mintegy 60 Tsillagzatok úgy vannak leírva, és characterizálva, hogy azokkal estvéneként, a' meg mondott és tiszta időben ezen könyv útmutatása szerént, a' kinek kedve tartja, minden tanító nélkül meg esmérkedhetik. Azoknak kedvéért, a' kik a' Mathesisben nem jártasok, illendő helyen Jegyzésekben, a' karikákról, azoknak grádusokra való elosztásáról, részeiről, átmérőről, kerületről, 's azok közt lévő erányosságról, vagy proportióról; nem külömben a' szegeletről, háromszegekről, golyóbisokról, 's azoknak felső színének 's egész testek' mennyiségének meg tudása módjáról sat. vagyon annyi, hogy a' könyvet a' Mathe-sisnek minden mélyebb tudása nélkül is meg érthetik.

Ámbár pedig ez a' könyv tulajdonképen és főképen Oskolák számára irattatott: de azért minden más effélékben gyönyörködők, haszonnal és gyönyörűséggel olvashatják azt. A' Szerző hajdan Rév Komáromi Professor korában a' maga tanítványinak, az úgy nevezett Rhétoroknak, Logicusoknak, és Poétáknak számára készítette volt azt: most pedig felkivántatván

arra, szorossabb systemába vette, 'és bővebben 's nagyobb gondal ki dolgozta, 's némelly újabb felfedezésekkel is gazdagította. — A' munka a' jövő Januáriusban tökéletesen elkészül; az árát még most egész bizonyossággal meghatározni nem lehet, de azt ígéri a' Szerző, hogy az a' lehetőségig mérsékelt fog lenni. A' Könyv a' túl a' Dunai V. Superintendentiákban annak idejében az illendő helyekre el fog küldöztetni; hanem azoknak kedvéért, a' kik a' több V. Superintendenciában, ne talán vagy magoknak, vagy tanítványaiknak számára e' könyvet meg szeretni akarnák: bátorodik a' Szerző egész alázatossággal megkérni, és kinevezni, a' hol magokat jelenthessék, Debretzenben T. T. *Sárvári Pál* Professor Urat, és a' Nemes Collegium mostani érdemes Seniorát. — S. Patakon T. T. *Látzai József* Professor és Predikátor Urat, és a' nemes Collegium érdemes Seniorát. Kőrösön, Ketskeméten, Miskoltzon, Curgón sat. a' T. T. Professor Urakat, és Pesten Nemes *Kiss István* Könyváros Urat. Előre való fizetés nem kívántatik, tsak előre való jelentés, hogy lehessen tudni, hova, mennyi exemplárokat kellyen szállítani. Az előre jelentőknek tizből egy jutalmúl adatik. A' Nagy érdemű Collector Urak leveleiket igazíthatják vagy egyenesen magához a' Szerzőhöz p. *Bude Neszmély à Búts*; vagy R. Komáromba T. T. *Kolmár József* Úrhoz, vagy Pestre is Ns. *Kiss István* Úrhoz.

Ha ezen Munkája a' Szerzőnek valamely kedvességet talál a' Nagy érdemű Publicum előtt: ösztönül fog szolgálni arra, hogy sok, Professor korában a' felsőbb 's alsóbb rendű tanulók számára készített, 's kézírásban nálla heverő munkái között még, a' mint arra is felkivántatott, az Emberről való tudományt, vagy az Anthropologiáját, és a' Polgári Geographiáját, mint ezen mostani munkájának második darabját, a' melly is már, úgy a' mint 1812-

ben állottak a' dolgok, nagyobb részint készen volt, eleibe lévén botsátva Bévezetésül a' *Physica Geographia*, és töldalékül lévén hozzá adva Magyar Ország' Statistikája, hogy a' mindent még emésztő molyoknak irgalmatlan fogaitól meg mentse; a' melly utólsóbbnak mindazonáltal, a' mint a' környülállások vagynak, mitso-da Catastrophén kell ismét keresztül menni, azt a' Szerző előre meg mondani nem tudja. — Írtam Esztergom Vármegyében, Bútson, Octob. 24-ik napján, 1815.

Katona Mihály, a' Bútsi Helv. Conf. valló Gyülekezet Prédikátora, és egyszersmind a' Komáromi T. Egyházi Vidék Esperestje.

J e g y z é s.

A' jövő Böjtmás hólnapjában 21 esztendeje leszen, hogy a' Magy. Kurirnak író tolla Fels. Urunknak kegyelmességéből reám bízott. Azon hosszas idő alatt sok szép és fontos könyvekről való Tudósítások fordultak meg a' kezemen, de ennél sem szebb, sem hasznosabb egy sem, mellyért az egész Magy. Publicum háláadással tartozik a' tudós Szerzőnek. — A' természeti tudománynál, mellynek magam is nagy becsüllője vagyok, hasznosabbat és gyönyörködtetőbbet nem esmérek. Nints olly nemű, rangú, és állapotú ember e' világon, a' ki annak olvasásában gyönyörűséget 's megelegetést ne találhatna. Ennek a' felséges tudománynak olvasása, tanulása, 's vizsgálása, a' Teremtőnek világosabban való esméretére vezeti az okos teremtésekét, nem tsak, hanem arról is meg győzi őket tökéletessen, hogy azok magoktól nem lettek, hanem egy olly mindenható Valóságától hozattak ki a' semmiségből, kinek

hatalma és böltsessége semmi határt nem esmér. — Nints olly mozgó állat, olly fűszál, melly a' bölts Teremtő véghetetlen hatalmának predikátora ne volna.

Mi szolgálhatna az okos valóságoknak nagyobb gyönyörűségekre, mint az égi nagy testeknek, a' napnak, a' plánétáknak és nagyobb 's kisebb tsillagoknak természeteket, minéműségeket, végeket, és a' föld kerektségével való erányosságokat vóltaképpen esmérni; ehez képest minden speculativa tudományok haszontalanok, 's nem érdemlik, hogy az ifjúság azoknak tanulásával fárassza az elméjét. — Köz hasznára nézve is, minden más tudományok felett elsőséget érdemel a' természeti tudomány. Mindenféle rangú 's állapotú embernek gyönyörűségére 's hasznára szolgálhat a' természeti tudománynak tanulása, és a' ki abban semmi megelegetést nem talál, az semmi ízzel nem bír.

Hogyha ezen itt kihirdettetett munkát a' Szerző Úr olly szép rendel, 's olly talpra esett magyarsággal kí fogja dolgozni, mint a' miképen ezen tudósítása tartya, a' minthogy az ő természeti tudományban való jártasságáról, 's egyéb talentomairól is azt reménylhettyük, előre is ajáulhattyuk a' két Magyar Hazának, 's egyszersmind kérjük, hogy azon hasznos munkára figyelmetességeket függesztvén, ne engedjék, hogy fáradsága sikertelen maradjon. Kiváltképen nagyon fognak használni, ha az oskolákban tanuló ifjaknak számokra azt megszerezni igyekeznek. Mi lehet a' szüléknek nagyobb gyönyörűségekre, mint ha magzatjaikat a' természeti dolgokról helyesen okoskodni 's ítélni hallják.

D. D. S.